

UNIVERSITATEA TITU MAIORESCU
ȘCOALA DOCTORALĂ DREPT

**TEZĂ DE DOCTORAT
PRINCIPII ȘI TEORII ALE APLICĂRII LEGII
PENALE ÎN TIMP
REZUMAT**

Coordonator de doctorat:

Prof. univ. dr. Alexandru Boroș

Student doctorand

Roșcan (căs. Cozma) Alexandra-Raisa

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

INTRODUCERE.....	5
CAPITOLUL I: DREPTUL PENAL ÎNTR-O SOCIETATE ÎN SCHIMBARE.....	10
1.1. Caracterul dinamic al sistemelor juridice moderne.....	10
1.2. Caracterul dinamic al Dreptului penal modern.....	15
1.3. Schimbarea normativă ca problemă juridică.....	20
CAPITOLUL II: CONCEPTUL DE RETROACTIVITATE.....	25
Orientarea temporală a normelor juridice și retroactivitatea	
2.1. Semnificația retroactivității.....	25
2.2 Orientarea temporală a normelor juridice și relația lor cu un posibil concept de retroactivitate.....	34
CAPITOLUL III: PERSPECTIVA TEMPORALĂ A PRINCIPIULUI LEGALITĂȚII: INTERDICȚIA RETROACTIVITĂȚII.....	66
3.1. Neretroactivitatea ca garanție constitutivă a principiului legalității.....	66
3.1.1. Originea principiului legalității în filosofia iusnaturalistă și iluminist.....	68
3.2. Recunoașterea principiului legalității în normele internaționale de protecție a drepturilor omului.....	73
3.3. Principiul neretroactivității normelor penale: concept, natură juridică și fundament.....	77
3.3.1. Semnificația principiului neretroactivității. Funcția sa în raport cu celelalte garanții ale principiului legalității.....	77
3.3.2. Natura juridică a principiului neretroactivității normelor penale și sancționatorii.....	79
3.3.3. Problema fundamentului interdicției retroactivității ca garanție a principiului legalității.....	80
3.3.3.1. Contrastul dintre fundamentele „subiective” și „obiective” ale principiului legalității.....	81
3.3.3.2. Neretroactivitatea ca limită temporală a ius puniendi: fundamentele unei interpretări obiective a principiului legalității.....	99

CAPITOLUL IV: SFERA DE APLICARE A INTERDICȚIEI RETROACTIVITĂȚII.....108

4.1. Sfera de aplicare recunoscută a interdicției retroactivității.....108

4.1.1. *Sfera de aplicare a interdicției retroactivității în dreptul comparat (cu referire la unele sisteme juridice europene).....108*

4.2. Consecințele asupra sferei de aplicare a principiului neretroactivității generate de o redefinire a conceptului de *ius puniendi*.....119

4.2.1. *Măsurile de siguranță și măsurile educative privative de libertate.....122*

4.2.2. *Normele procesuale.....126*

4.2.3. *Alte domenii de protecție.....135*

4.3. Problema retroactivității jurisprudenței și relația sa cu principiul legalității.....136

CAPITOLUL V: DETERMINAREA NORMEI APLICABILE ÎN TIMP ȘI DOGMATICA PENALĂ.....152

5.1. Introducere: semnificația distincției dintre planul constituțional și planul dogmatic în configurarea sistemului penal.....152

5.2. Influența scopurilor pedepsei în determinarea normei aplicabile.....155

5.2.1. *Detalierea scopurilor pedepsei: punct de plecare și considerații critice.....156*

5.2.2. *Scopurile pedepsei și determinarea normei aplicabile în timp.....166*

5.3. Importanța teoriei infracțiunii în determinarea normei aplicabile. Atenție specială acordată momentului comiterii faptei penale.....171

CAPITOLUL VI: PROBLEME DE APLICABILITATE TEMPORALĂ ÎN DREPTUL PENAL ROMÂN.....186

6.1. Principiului aplicării legii penale mai favorabile faptelor în curs de judecată.....186

6.1.1. *Geneza politico-penală și receptarea principiului *lex mitior* în cazul faptelor în curs de judecată.....186*

6.1.2. *Aplicarea legii penale mai favorabile faptelor în curs de judecată.....189*

6.1.3. *Noul cod penal în raport cu vechiul Cod penal.....193*

6.1.4. *Noutatea legislativă introdusă prin alin. (2) al art. 5 din noul Cod penal.....194*

6.1.5. *Condiții generale pentru aplicarea legii penale mai favorabile faptelor în curs de judecată.....196*

6.1.6. *Criterii de determinare a legii penale mai favorabile în cazul faptelor în curs de*

<i> judecată.....</i>	<i>198</i>
<i>6.1.7. Aplicarea in bloc a legii mai favorabile sau aplicarea pe instituții autonome.....</i>	<i>201</i>
<i>6.1.8. Consecințele aplicării legii penale mai favorabile faptelor în curs de judecată.....</i>	<i>206</i>
<i>6.1.8.1. Aplicarea legii penale mai favorabile faptelor în curs de judecată cu privire la pedepsele accesorii și complementare.....</i>	<i>206</i>
<i>6.1.8.2. Aplicarea legii penale mai favorabile faptelor în curs de judecată în situații speciale.....</i>	<i>207</i>
<i>6.1.8.3. Aspecte de drept comparat.....</i>	<i>222</i>
6. 2. Principiului aplicării legii penale mai favorabile faptelor definitiv judecate.....	237
<i>6.2.1. Principiul legalității incriminării și a pedepselor.....</i>	<i>237</i>
<i>6.2.2. Teorii care favorizează aplicarea legii penale din momentul comiterii faptei și din momentul judecării.....</i>	<i>239</i>
<i>6.2.3. Geneza politico-penală și receptarea principiului lex mitior în cazul faptelor definitiv judecate.....</i>	<i>239</i>
<i>6.2.4. Codurile penale române și aplicarea legii mai favorabile faptelor definitiv judecate.....</i>	<i>240</i>
<i>6.2.5. Concepția CEDO privind aplicarea legii mai favorabile faptelor definitiv judecate.....</i>	<i>241</i>
<i>6.2.6. Definirea noțiunii de res judicata.....</i>	<i>243</i>
<i>6.2.7. Noul Cod penal în raport cu vechiul Cod penal.....</i>	<i>245</i>
<i>6.2.8. Renunțarea la aplicarea facultativa a legii penale mai favorabile faptelor definitiv judecate. Constituționalitatea art. 4 din Legea 187/2012.....</i>	<i>246</i>
<i>6.2.9. Condiții generale pentru aplicarea legii mai favorabile faptelor definitiv judecate.....</i>	<i>247</i>
<i>6.2.10. Aplicarea in bloc a legii mai favorabile sau aplicarea pe instituții autonome.....</i>	<i>254</i>
<i>6.2.11. Consecințele aplicării legii penale mai favorabile faptelor definitiv judecate.....</i>	<i>255</i>
<i>6.2.12. Consecințele aplicării legii penale mai favorabile pedepselor executate.....</i>	<i>257</i>
<i>6.2.13. Aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă a cauzei în situații speciale.....</i>	<i>259</i>
<i>6.2.14. Procedura aplicării legii mai favorabile faptelor definitiv judecate.....</i>	<i>265</i>
<i>6.2.15. Aspecte de drept comparat.....</i>	<i>267</i>
CONCLUZII.....	269
BIBLIOGRAFIE.....	291

În mod tradițional, dreptul penal este legat de ideea de stat, de puterea sancționatorie a acestuia, de impunerea unor standarde de conduită cetățenilor și de aplicarea unor sancțiuni celor care încalcă interdicțiile sau obligațiile prevăzute de lege. În acest sens, legea trebuie, de altfel, să îndeplinească o serie de cerințe formale și materiale pentru a putea fi considerată o "lege penală".

O temă care ar trebui să aibă o importanță capitală în aceste vremuri este aplicarea legii penale în timp. Cu toate acestea, sub convingerea fermă a unora că totul a fost spus și epuizat despre această chestiune veche, se crede că nu mai sunt multe de adăugat. Totuși, eu consider că această temă nu a primit în literatura penală toată atenția pe care o merită, ceea ce mă motivează să întreprind această cercetare.

Legea este un act de voință care nu are eficacitate universală și permanentă de drept, ci este supusă voinței care o creează, fiind limitată în timp și spațiu. Viața legii se desfășoară între două momente: acela în care ia naștere prin promulgare și aplicare și acela în care se stinge prin abrogare sau declararea neconstituționalității.

Unei persoane îi sunt aplicabile, de la naștere și până la moarte, un număr infinit de norme. Depinde doar de deciziile pe care aceasta le ia în diferitele momente și etape din scurtă sau lungă sa viață pentru ca unele sau altele dintre aceste norme să fie alese și aplicate. Această chestiune, de stabilire a legii penale aplicabile într-un anumit interval de timp, este una dintre cele mai dezbătute teme ce se poate ivi în sistemul de drept general, dar cu precădere în dreptul penal, întrucât aceasta constituie un instrument violent de control social formal, ce poate încuraja exercițiul arbitrar al ius puniendi, așa cum s-a întâmplat în repetate rânduri în istoria civilizației.

Ca urmare a acestui dinamism, legile penale evoluează și se adaptează exigențelor politico-criminale, sancționând sau dezincriminând anumite fapte, ori diminuând sau mărin­d puterea punitivă a statului. Astfel, sistemul juridic nu rămâne imuabil în timp, unele legi dispar în timp ce altele noi apar. Dar, această succesiune de legi declanșează conflicte temporare atunci când converg două sau mai multe norme penale care pretind că sunt valabile pentru a reglementa un anumit fapt sau situație juridică.

Acest conflict normativ nu apare doar în dreptul penal substanțial. Se ivește, deasemenea, în procesul penal și executarea pedepsei. Totul va depinde de punctul de legătură sau de referința temporală cu care se apreciază confluența normelor.

Această temă dificilă, de selectare a normei aplicabile într-un caz concret pentru ca, ulterior, să se determine efectele pe care aceasta le va avea, corespunde studiului dreptului penal intertemporal sau tranzitoriu. Mai precis, principiile care reglementează și clarifică aplicarea corectă a legii penale în timp sunt neretroactivitatea, retroactivitatea și ultraactivitatea.

Când noua lege intră în vigoare, legea veche nu va mai produce efecte, ceea ce nu pare să creeze nicio interferență sau încrucișare între aceste legi în plan normativ. Însă, atunci când vine vorba de aplicarea unei legi unor fapte sau raporturi juridice care derivă din acțiuni anterioare sau unor situații care s-au petrecut anterior intrării în vigoare a legii noi, fiind o succesiune de norme care apare în timp, aplicarea lor nu este una ușoară.

Pot exista motive pentru a determina că anumite situații născute înainte de intrarea în vigoare a legii celei noi să continue sub guvernarea legii vechi, care, chiar dacă este abrogată, ar supraviețui cu o eficacitate limitată (ultraactivitate). Această ipoteză sugerează că aplicarea normelor unor fapte săvârșite în perioada acestora de valabilitate nu coincide întotdeauna și se produce o disociere între intervalul determinat de existență a legii și sfera sa temporală de aplicabilitate.

Pentru stabilirea legii aplicabile unor fapte juridice săvârșite pe perioada valabilității legilor vechi, care subzistă în momentul în care intră în vigoare noua reglementare, este necesară soluționarea tranziției de la vechea lege la cea nouă. Astfel, chiar legiuitorul poate introduce în noua lege prevederi care indică norma aplicabilă în astfel de situații juridice sau stabilește regulile pentru determinarea legii corespunzătoare prin intermediul unor dispoziții tranzitorii. Dar, în cele mai multe situații, omisiunea integrării unor astfel de reguli lasă sistemului două posibilități: aplicarea principiului neretroactivității legii fundamentat pe principiul "tempus regit actum" sau aplicarea retroactivă a acesteia cu anumite limite.

Cu toate acestea, așa cum nu este ceva neobișnuit în lumea juriștilor, acest subiect este plin de prejudecăți doctrinare, care pe măsură ce se întăresc odată cu trecerea timpului devin practic indestructibile. Ori, problema care stă la baza aplicării în timp a legii penale este puternic impregnată de premise inflexibile, cum sunt, printre altele, valabilitatea nerestricționată a retroactivității favorabile, aplicarea imediată a normelor procesuale sau de executare, prevalența sau superioritatea morală a dreptului penal internațional, imposibilitatea reconcilierii drepturilor victimei cu cele ale inculpatului.

Printr-o abordare sistematică și interdisciplinară, această lucrare se prezintă, în esență, ca o propunere de explicare a așa-numitei "succesiuni de legi" în dreptul penal român, care urmărește să clarifice existența și aplicabilitatea normelor penale în timp. Este important a sublinia caracterul de ipoteză teoretică al demersului propus, întrucât perspectiva non-ontologică asumată exclude posibilitatea de a considera realitatea obiectivă drept un adevăr absolut. În special, în domeniul juridic, teoriile nu trebuie validate în funcție de corespondența lor cu o presupusă realitate imuabilă, ci în funcție de capacitatea lor de a oferi o explicație coerentă și funcțională fenomenelor juridice analizate.

Alegerea acestei teme a fost motivată de conflictul de opinii ivit între Înalta Curte de Casație și Justiție și Curtea Constituțională a României. În acest sens, Înalta Curte de Casație și Justiție s-a pronunțat, prin Decizia nr. 2 din 14 aprilie 2014, în favoarea aplicării legii penale mai favorabile pe instituții autonome, considerând prescripția răspunderii penale o instituție autonomă în raport cu cea a pedepsei. Ulterior, Curtea Constituțională a României a infirmat, prin Decizia nr. 265 din 6 mai 2014, posibilitatea aplicării legii penale mai favorabile prin îmbinarea normelor juridice din două sau mai multe legi succesive.

Relevanța subiectului este susținută de perspectivele antagonice apărute în doctrina, cu privire la aplicarea legii penale în timp. Sunt foarte multe voci care se exprimă în favoarea aplicării legii penale în timp pe instituții autonome, invocând multiple teorii în acest sens.

Ipoteza centrală a tezei pornește de la premisa conform căreia o analiză riguroasă a succesiunii normelor penale presupune, în mod necesar, investigarea prealabilă a principiilor generale care reglementează succesiunea normelor juridice, întrucât aceste principii operează prin mecanisme comune tuturor ramurilor dreptului.

În primul rând, cercetarea și-a propus să analizeze în ce măsură lipsa de claritate în identificarea și explicarea mecanismelor succesiunii normative, coroborată cu suprapunerea nivelurilor de analiză teoretică și practică, a condus la soluții doctrinare și legislative nesatisfăcătoare și a complicat suplimentar demersul de fundamentare coerentă a regimului juridic aplicabil succesiunii normelor penale.

Un obiectiv esențial al prezentei cercetări îl constituie analiza jurisprudenței relevante, prin examinarea hotărârilor pronunțate de instanțele naționale și internaționale, în special de Curtea Constituțională a României, Înalta Curte de Casație și Justiție și Curtea Europeană a

Drepturilor Omului, în scopul identificării criteriului de determinare a legii penale mai favorabile.

Această analiză a permis reliefa divergențelor jurisprudențiale, a disfuncționalităților privitoare la identificarea normei penale mai favorabile, precum și a inconsecvențelor doctrinare, contribuind astfel la clarificarea unor aspecte de interes major pentru practica judiciară.

Pentru a asigura o perspectivă comparativă, cercetarea a inclus și evaluarea reglementărilor, jurisprudenței și doctrinei în domeniul aplicării legii penale mai favorabile din alte sisteme de drept europene și internaționale, în vederea identificării criteriilor de stabilire a legii penale mai favorabile.

Întrucât am conceput această lucrare pornind de la o abordare critică, un alt obiectiv al cercetării îl constituie identificarea de reglementări, decizii și opinii doctrinare în susținerea sau combaterea aplicării a legii penale mai favorabile pe instituții autonome.

Pentru a clarifica modul de aplicare a legii penale mai favorabile, am utilizat metoda logică, care permite o analiză coerentă a structurilor normative în corelație cu principiile generale ale dreptului penal, determinarea aplicabilității principiilor Convenției Europene a Drepturilor Omului în dreptul intern, prin raportare la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind identificarea legii penale mai favorabile, precum și formularea unor concluzii juridice temeinice și susținerea critică, fundamentată, a unor opinii jurisprudențiale divergente.

Pentru o mai bună înțelegere a evoluției instituției aplicării legii penale în timp, am recurs la metoda istorică. În acest sens, am analizat transformările normative, începând cu primele reglementări din domeniu și până la Codul penal actual. Această abordare a permis corelarea modificărilor legislative cu contextul politic și socio-cultural specific fiecărei epoci, precum și evaluarea adecvării cadrului normativ la provocările contemporane privind protecția valorilor juridice.

Pentru susținerea analizei juridice cu date concrete, am utilizat de metoda cantitativă. Aceasta mi-a permis să examinez statisticile oficiale privind aplicarea legii penale în timp pe instituții autonome, sistematizarea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului și a instanțelor naționale, precum și evaluarea eventualului impact al aplicării legii penale mai

favorabile pe instituțiilor autonome. Această metodă asigură o bază factuală solidă, facilitând formularea unor concluzii obiective privind modul de aplicare a legii penale în timp.

Pentru a integra cercetarea într-un cadru analitic mai amplu, am utilizat metoda comparativă, prin intermediul căreia am analizat diferențele și similitudinile în materia aplicării legii penale în timp, dintre România și alte sisteme de drept. Această metodă m-a ajutat în identificarea criteriului relevant pentru determinarea legii penale mai favorabile, corelarea dispozițiilor naționale cu tendințele regăsite în dreptul european și internațional, precum și formularea unor propuneri de reformă inspirate din modelele juridice care au adoptat soluții mai eficiente în privința aplicării legii în timp.

Structura cercetării este construită pe o abordare sistematică a problematicii aplicării legii penale în timp, vizând atât analiza fundamentelor juridice ale aplicării legii penale mai favorabile, cât și examinarea evoluției și aplicabilității reglementărilor penale specifice. Lucrarea este articulată în șase capitole, fiecare având un rol determinant în fundamentarea concluziilor.

Elaborarea prezentei analize presupune recurgerea la o metodologie integrată, fundamentată pe utilizarea unei game variate de tehnici de analiză, fiecare având un rol esențial în investigarea riguroasă a problematicii aplicării legii penale în timp. Demersul metodologic se bazează pe principiul complementarității metodelor de cercetare, asigurând o interpretare nuanțată și o evaluare critică a reglementărilor juridice incidente în acest domeniu.

Cercetarea este structurată în șase capitole, fapt care contribuie la înțelegerea evoluției aplicării legii penale în timp. Primele două capitole sunt dedicate analizei conceptelor fundamentale ale succesiunii normative, din prisma teoriei dreptului. Se explică atât domeniul de aplicare, cât și cauzele schimbării normelor juridice, cu accent deosebit pe dreptul penal. Această abordare este urmată de o examinare a conceptului de retroactivitate, care a impus investigarea teoriei normei și a teoriei dinamicii juridice, precum și a punctelor de convergență ale acestora.

Următoarele patru capitole vizează delimitarea diferitelor planuri care, prin funcționarea lor conjugată, guvernează succesiunea normativă în dreptul penal: planul constituțional, în cadrul căruia a fost analizat temeiul și întinderea neretroactivității legii, precum și fundamentarea constituțională a retroactivității legii penale mai favorabile; planul

dogmatic, ce a permis delimitarea sferei sale de aplicare în materie; și, în cele din urmă, planul normativ, unde cerințele rezultate din planurile anterioare sunt transpuse în ordinea juridică română.

Capitolul I oferă cadrul conceptual necesar pentru înțelegerea modului de operare a legii penale în timp. Cercetarea debutează prin abordarea modificării normative care a devenit o problemă juridică foarte importantă în societatea noastră. În dreptul penal român aceasta are cauze care țin atât de adaptarea legislației penale la ordinea constituțională și a dezvoltării societății, cât și de administrativizare și utilizare simbolică a dreptului penal, aspecte comune întregului drept penal european.

Capitolul II se centrează pe o reconstrucție teoretică a retroactivității prin valorificarea instrumentelor oferite de teoria generală a dreptului, precum teoria normei juridice și a teoria dinamicii sistemelor normative, deoarece lipsește o delimitare conceptuală riguroasă a acestei noțiuni.

În urma analizei dimensiunii temporale a normei juridice s-a constatat că orice normă prezintă în mod inerent atât un caracter prospectiv, cât și unul retrospectiv. Pe baza acestei observații, s-a conturat o primă definiție a retroactivității. Astfel, o normă retroactivează atunci când produce efecte exclusiv în virtutea caracterului său retrospectiv, acționând doar în calitate de criteriu de evaluare aplicabil unor situații juridice anterioare intrării sale în vigoare.

Capitolul III abordează legătura dintre neretroactivitate și principiul legalității, care este, cel puțin în cadrul ordinii noastre juridice, indiscutabilă. S-a concluzionat că interdicția retroactivității reprezintă un principiu formulat cu suficientă claritate în Constituție.

În urma analizei diferitelor fundamente ale principiului neretroactivității — vinovăția, securitatea juridică înțeleasă ca previzibilitate, precum și interdicția extinderii ius puniendi a statului — s-a apreciat ca cea mai rezonabilă interpretare este aceea că principiul neretroactivității nu protejează doar previzibilitatea intervenției represive a statului, ci și neutralitatea acesteia.

Capitolul IV a pornit de la acest fundament și a urmărit delimitarea domeniului de aplicare al interdicției constituționale a retroactivității în raport cu teme aflate în dezbateră doctrinară și jurisprudențială. Analiza s-a concentrat, în principal, asupra a două arii: măsurile de siguranță și normele de procedură penală. În ceea ce privește primele, protecția lor prin

principiul neretroactivității își găsește justificarea în caracterul represiv al acestor măsuri, dedus în special din natura lor coercitivă și din ingerința în exercitarea libertății individuale. În ceea ce privește normele procesuale, necesitatea includerii acestora sub incidența interdicției retroactivității rezultă din conceperea procesului penal ca o limită impusă exercitării ius puniendi de către stat, limită care, la rândul ei, poate fi extinsă în mod retroactiv prin modificarea acestor norme.

S-a abordat separat și problema „retroactivității jurisprudenței”, întrucât includerea acesteia în sfera de aplicare a principiului constituțional al neretroactivității decurge din conceptul de normă susținut în cadrul prezentei lucrări, precum și dintr-o interpretare mai realistă a principiului legalității. Această abordare a permis formularea opiniei (propunere de lege ferenda) potrivit căreia soluționarea practică a numeroaselor probleme generate de schimbările jurisprudențiale presupune, pe de o parte, instituirea de către Curtea Constituțională a unui standard de previzibilitate, iar pe de altă parte, crearea unei instanțe competente cu unificarea jurisprudenței.

Capitolul V stabilește că influența dogmaticii asupra elemente care guvernează succesiunea normativă în dreptul penal s-a dovedit a fi una limitată. Interpretarea susținută în această lucrare plasează scopurile pedepsei în sfera prevenției generale negative și a limitării violenței sociale. Pornind de la aceste finalități, devine dificil de justificat anumite aspecte legate de succesiunea normativă, precum aplicarea retroactivă a legilor penale temporare.

Pe de altă parte, elementele teoriei infracțiunii nu oferă, nici ele, un temei solid pentru a fi utilizate în domeniul succesiunii normelor juridice, întrucât antijuridicitatea depinde de norma aplicabilă și are, prin urmare, un caracter dinamic, asemenea acesteia. Singurul element legat de un moment temporal determinat este cunoașterea caracterului ilicit al faptei, care trebuie să existe în momentul comiterii acesteia.

În cele din urmă, teoria infracțiunii nu oferă soluții adecvate pentru determinarea normei aplicabile în ipoteza în care aceasta suferă modificări în cursul intervalului de comitere a faptei, deși poate avea relevanță pentru stabilirea duratei și a momentului săvârșirii infracțiunii.

Capitolul VI, fiind și ultimul capitol al studiului, tratează problemele refritoare la aplicarea legii penale în timp apărute în sistemul juridic român, cu precădere după intrarea în vigoare a noului Cod penal. Sunt analizate deciziile antagonice ale Curții Constituționale și

Înaltei Curți de Casație și Justiție, făcându-se și o propunere de lege ferenda în vederea evitării unor inechități viitoare între inculpați cu privire la aplicarea legii penale mai favorabile, așa cum s-a întâmplat în cursul anului 2014.

Lucrarea se finalizează cu o sinteză a principalelor concluzii rezultate din analiza efectuată, evidențiind direcțiile esențiale desprinse în urma cercetării privind aplicarea legii penale în timp.

Prezenta cercetare a evidențiat că interdicția retroactivității normelor penale face parte din conținutul esențial al principiului legalității, iar semnificația care i se atribuie în mod tradițional constă în imposibilitatea de a aplica norme penale care nu erau în vigoare la momentul comiterii faptei, dispoziții care extind categoriile de fapte incriminate sau agravează pedeapsa aferentă celor deja existente.

Cercetarea privind interzicerea neretroactivității a prezentat un interes eminent practic, având ca scop stabilirea unei delimitări motivate și coerente a obiectului de protecție. Temeiul este perceput ca justificarea fundamentală a interzicerii retroactivității, reprezentând motivul și punctul principal de susținere a acestei garanții. Astfel, este un discurs ce, având ca obiect cadrul juridic constituțional, depășește acest domeniu.

În ceea ce privește principiul legalității, acesta poate fi înțeles ca o barieră minimă, dar de netrecut, împotriva *ius puniendi* al statului, în beneficiul cetățenilor, chiar dacă această imposibilitate de a fi încălcat nu poate fi garantată în cazul tuturor garanțiilor sale. Totuși, acest lucru este posibil în ceea ce privește neretroactivitatea, întrucât, dacă noțiunea acesteia este bine definită, determinarea caracterului retroactiv al unei norme este, în majoritatea cazurilor, o chestiune de constatare obiectivă, beneficiind, în plus, de caracterul său de garanție formală, care nu limitează dezvoltarea viitoare a politicii penale a legiuitorului. Astfel, tensiunea dintre *ius puniendi* și principiul neretroactivității se concentrează, în esență, asupra domeniului său de aplicare.

Examinarea domeniului de aplicare a interdicției retroactivității în țările analizate — Franța, Germania, Italia și Spania — a evidențiat că singura arie cu un grad clar de reglementare o constituie infracțiunile și pedepsele acestora, precum și dispozițiile din partea generală a codurilor penale. În celelalte domenii, dimpotrivă, persistă controverse și, cu excepția Franței, acestea nu sunt, în general, supuse regimului de interdicție a retroactivității. Cele mai intense dezbateri vizează aplicarea interdicției retroactivității în raport cu măsurile

de siguranță și normele de procedură penală. În ceea ce privește problema retroactivității jurisprudenței, aceasta este abordată aproape exclusiv în Germania, unde există o literatură de specialitate vastă. Din analiza acesteia reiese existența unor poziții profund divergente, însă concluzia majoritară este de respingere a includerii jurisprudenței sub protecția oferită de interdicția retroactivității.

Interdicția aplicării retroactive a legii nu are ca unic scop asigurarea previzibilității intervențiilor statale în sfera de libertate a individului, ci vizează totodată garantarea neutralității exercitării puterii represive a statului. Această neutralitate constituie o garanție esențială a statului de drept, ce este susceptibilă de a fi încălcată nu doar prin modificarea normelor incriminatoire sau a sancțiunilor penale, ci și prin alte mecanisme legislative ori judiciare care pot afecta echilibrul și imparțialitatea aplicării legii penale.

Referitor la aplicarea legii penale în timp pe teritoriul României, s-a constatat că regula o reprezintă principiul neretroactivității legii penale, în timp ce aplicarea legii penale mai favorabile reprezintă excepția.

Principiul retroactivității legii penale mai favorabile este reglementat atât de Constituția României, cât și de Codul penal, fiind de imediată aplicare în sistemul nostru juridic.

Un moment bulversant pentru întreg sistemul juridic român l-a constituit deciziile diametral opuse pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție și Curtea Constituțională. Astfel, Înalta Curte s-a pronunțat în favoarea aplicării legii penale mai favorabile pe instituții autonome, în timp ce Curtea Constituțională a interpretat art. 5 din Codul penal ca fiind aplicabil doar în cazul aplicării legii și nu a dispozițiilor mai favorabile. În acest sens, legea penală mai favorabilă va fi aplicată în totalitate, nefiind posibilă combinarea normelor mai blânde din două sau mai multe legi consecutive.

Totuși, în România, a existat o perioadă, scurtă, de timp în care s-a aplicat legea penală mai favorabilă pe instituții autonome, ca efect al Deciziei nr. 2 din 14 aprilie 2014. Astfel, conform Deciziei, Curții Constituționale, nr. 624 din 8 octombrie 2015, soluția pronunțată de Înalta Curte a putut fi invocată în procesele penale până la publicarea Deciziei nr. 265 din 6 mai 2014, pronunțată de către Curtea Constituțională.

Din analiza doctrinei și jurisprudenței naționale anterioare acestui moment, precum și din examinarea legislațiilor, doctrinei și jurisprudenței celorlalte sisteme de drept europene, precum Franța, Italia, Germania și Spania, nu am identificat susținerea opiniei Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Bibliografie (selectivă)

1. Anane, I.: Aplicarea legii penale în timp, Editura Muntenia, Constanța, 2011;
2. Antoniu, G. și colab.: *Explicațiile noului Cod penal*, Vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015;
3. Antoniu, G., Bulai, C.: *Practică judiciară penală, vol. I*, Ed. Academiei, București, 1988;
4. Antoniu, G., Toader, T.: *Explicațiile Noului Cod penal*, Vol. I, Editura Universul Juridic, 2015;
5. Antoniu, G.: *Introducere în dreptul penal. Aplicarea legii penale*, Vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015;
6. Barbu, C.: *Aplicarea legii penale în spațiu și timp*, Editura Științifică, București, 1972;
7. Basarab, M.: *Drept penal. Partea generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983;
8. Bădulescu, G., Ionescu, G.: *Codul penal adnotat cu jurisprudență și doctrină română și franceză*, Ed. Tip ziarului Curierul judiciar, București, 1911;
9. Boroi, A.: *Drept penal. Partea generală*. Ediția 6, Editura C.H.Beck, București, 2024;
10. Bulai, C., Bulai, B.: *Manual de drept penal, Partea generală*, Editura Universul Juridic, 2007;
11. Ciobanu, P.: *Codul penal adnotat*, Ediție actualizată la 15 iunie 2022, Editura Rosetti, București, 2022;
12. Dongoroz, V. și colab.: *Explicații teoretice ale Codului penal român, Partea generală*, Vol. I și al II-lea, Ediția a 2a, Editura Academiei Române – Editura All Beck, București, 2003;
13. Dongoroz, V.: *Drept penal, Reeditarea ediției din 1939*, Asociația Română de Științe Penale, București, 2000;

14. Mitache, C. și colab.: Explicațiile Noului Cod penal, Vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015;
15. Petit, E., Zotta, C. Gr.: Codul penal „Carol al II-lea” Adnotat, Ed. Ziarul Universul, București, 1939;
16. Pop, T.: Drept penal comparat, Partea generală, Vol. Al II-lea, Cluj, 1923;
17. Streteanu, F., Nițu, D.: Noul Cod penal. Partea generală. Editura Universul Juridic, București, 2014;
18. Streteanu, F.: Instituții și infracțiuni în Noul Cod penal. Manual pentru uzul formatorilor SNG, București, 2010;
19. Streteanu, F.: *Tratat de drept penal. Partea generală*, vol. I, 2008;
20. Toader, T. și colab.: Noul Cod penal. Comentarii pe articole, Editura Hamangiu, București, 2014;
21. Udriș, M.: Drept penal. Partea generală, Editura C.H. Beck, București, 2025;
22. Vîlculescu, C., Petit, E., Tanovici, N.: Codul penal, Regele Carol al II-lea, Ed. Adevărul S.A., București, 1936;

Articole, publicații, lucrări de cercetare

1. Ghigheci, C.: Aplicarea NCP în cazul pedepselor definitive, <https://www.juridice.ro/294039/aplicarea-ncp-in-cazul-pedepselor-definitive.html>;
2. Hotca, M., A.: Din nou despre aplicarea legii penale mai favorabile în baza art. 5 din noul Cod penal, <https://www.juridice.ro/312661/din-nou-despre-aplicarea-legii-penale-mai-favorabile-in-baza-art-5-din-noul-cod-penal.html>;
3. Predescu, I., Safta, M.: Principiul securității juridice, fundament al statului de drept repere jurisprudențiale, 2021, disponibil online la adresa <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2021/01/predescu.pdf>, accesat la data de 24.03.2025;
4. Rotaru, C.: Aplicarea legii penale mai favorabile, <https://www.juridice.ro/299144/aplicarea-legii-penale-mai-favorabile.html>;
5. Streteanu, F.: Aspecte privind aplicarea în timp a legii penale în condițiile intrării în vigoare a noului Cod penal, *Caiete de Drept Penal* nr. 3/2013;
6. Streteanu, F.: Considerații privind aplicarea legii penale mai favorabile în cazul legilor complexe, <https://www.juridice.ro/317849/consideratii-privind-aplicarea-legii-penale-mai-favorabile-in-cazul-legilor-complexe.html>;
7. Streteanu, F.: Documentare privind aplicarea în timp a legii penale în condițiile intrării în vigoare a noului Cod penal, 2014;

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

1. Cauza Boulois împotriva Luxemburgului;
2. Cauza *Coëme și alții c. Belgia*, din 22 iunie 2000,
3. Cauza *Jamil c. Franța*, din 8 iunie 1995
4. Cauza *K.-H.W. c. Germania*, 22 martie 2001.
5. Cauza Macedo da Costa împotriva Luxemburgului;
6. Cauza Rotaru contra României;
7. Cauza Ryabykh contra Rusiei;
8. Cauza *S.W. c. Regatul Unit*, 2 noiembrie 1995;
9. Cauza Scoppola contra Italiei nr. 2
10. Cauza Sissanis contra României;
11. Cauza Stanca Popescu contra României;
12. Cauza *Streletz, Kessler și Krenz c. Germania*, 22 martie 2001;
13. Cauza *Welch c. Regatul Unit*, din 9 februarie 1995.

Jurisprudența Curții Constituționale a României

1. Decizia C.C.R. nr. 365/25 iunie 2014, 2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 587 din 6 august 2014
2. Decizia C.C.R. nr. 379/26 iunie 2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 590 din 7 august 2014,
3. Decizia C.C.R. nr. 590/2014 publicată în Monitorul Oficial nr. 936 din 22 decembrie 2014;
4. Decizia C.C.R. nr. 101/2013 publicată în Monitorul Oficial nr. 290 din 22 mai 2013;
5. Decizia CCR nr. 265/6 mai 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 372 din 20 mai 2014;
6. Decizia C.C.R. nr. 587/2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 4 din 5 ianuarie 2015;
7. Decizia CCR nr. 540/15 octombrie 2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 960 din 30 decembrie 2014;
8. Decizia CCR nr. 458/28 iunie 2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 833 din 20 octombrie 2016;

9. Decizia CCR nr. 330/11 mai 2017, publicată în Monitorul Oficial nr. 633 din 11 august 2017;

10. Decizia CCR 259/18 august 2022, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 812 din 18 august 2022;

Jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție

1. Decizia Î.C.C.J. nr. 1/2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 349/13 mai 2014;
2. Decizia Î.C.C.J., completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept penal, nr. 8/26 mai 2014;
3. Decizia Î.C.C.J, secția penală, nr. 15/23 martie 2014, *publicată in Monitorul Oficial, Partea I nr. 546 din 23/07/2014;*
4. Decizia Î.C.C.J., secția penală, nr. 961/17 martie 2014;
5. Decizia Î.C.C.J., secția penală, nr. 66/RC/16 iunie 2014;
6. Decizia Î.C.C.J., secția penală, nr. 1673/15 mai 2014;
7. Decizia Î.C.C.J., secția penală, nr. 1693/16 mai 2014;
8. Decizia Î.C.C.J., secția penală, nr. 840/ 16 iunie 2015;
9. Decizia Î.C.C.J., secția penală, nr. 1088/01 septembrie 2015;
10. Decizia Î.C.C.J., secția penală, nr. 527/13.02.2014
11. Decizia Î.C.C.J., secția penală, nr. 365/5 aprilie 2017;
12. Decizia Î.C.C.J., secția penală, nr. 2508/9 septembrie 2014;
13. Decizia Î.C.C.J., completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, nr. 6/26 mai 2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 471/ 26 iunie 2014;
14. Decizia Î.C.C.J. nr. 18/2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 775/24 octombrie 2014;
15. Decizia Î.C.C.J nr. 13/2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 457/21 iunie 2016;
16. Decizia Î.C.C.J nr. 7/2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 471/26 iunie 2014;
17. Decizia Î.C.C.J nr. 3/2015, publicată în Monitorul Oficial nr. 380/2 iunie 2015;
18. Decizia Î.C.C.J nr. 14/2014, *publicată in Monitorul Oficial, Partea I nr. 525 din 15/07/2014;*
19. Decizia Î.C.C.J., secția penală, nr. 2317 din 25 iulie 2014;
20. ÎCCJ, Decizia nr. 2 din 14.04.2014;

Jurisprudență națională

1. Sentința Curții de Apel Ploiești, secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, nr. 52/24 februarie 2014;
2. Decizia Curții de Apel Ploiești, secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, nr. 83/10 aprilie 2014;
3. Curtea de Apel Timișoara, Decizia penală nr. 245/2000;
4. Tribunalul Județean Iași, Decizia penala nr. 140/1969;
5. Tribunalul Suprem, Secția penală, Decizia nr. 121/1971;
6. Curtea de Apel Timișoara, Decizia nr. 420/A/12.05.2014;
7. Tribunalul Ismail, Sentința penală nr. 2186/ 22.11.1937;
8. Sentința penală a Tribunalului Dâmbovița nr. 74/01.02.2014;
9. Sentința penală a Curții de Apel București nr. 71/04.02.2014
10. Decizia Curții de Apel Craiova, secția penală, nr. 200/2 aprilie 2014;